

Менади (скорочено)

Хуліо Кортасар

Хуліо Кортасар

Менади

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

(Менади – персонажі грецької міфології, супутниці бога Діоніса)

Дон Перес дав мені програму і провів мене на моє місце в партері. Дев'ятий ряд, трохи праворуч: ну що ж, чудова акустична рівновага!

Я зазирнув у програмку — "Сон літньої ночі", "Дон-Жуан", "Море" і "П'ята симфонія". Ну як тут не усміхнутися. Ах, Маестро, старий лис, знову у вашій програмі концерту безсоромна естетична сваволя, що прикриває чудове психологічне чуття. Тільки з нудьги можна припхатися на концерт, де після Штрауса дають Дебюссі і тут же, слідом, — Бетховена, від такого аж голова тріщить. Проте Маестро знав свою публіку. Репертуар був розрахований на завсідників театру Корона, а вони — люди без претензій і віддають перевагу перед гарним, але новим, поганому та звичному й знайомому.

Я справді відчував велику симпатію до Маестро за те, що він приніс гарну музику до нашого незнайомого з мистецтвом міста. Маестро потрапив до нас по контракту, укладеному з одним метким імпресаріо, і от створив оркестр. З часом Маестро аплодували за все поспіль, а то й просто за вихід на сцену, ось як зараз, коли його поява викликала небачений вибух захвату. Маестро недбало, сухувато вклонився публіці, швидко відвернувся до оркестрантів і зразу став чимось подібний до піратського ватажка. Ліворуч від мене сиділа сеньйора Джонатан, з якою я мало був знайомий. Вона сказала, що Маестро створив не тільки оркестр, але й публіку, і диригувати він має обличчям до публіки, яка до певної міри теж його музикант. Я відповів, що програма, наприклад, мені здається просто жахливою. Сеньйора Джонатан глянула на мене осудливо і відразу ж відвернулася, але потім сказала, що сьогодні у Маестро срібне весілля з музикою: оркестрові минає п'ять років.

Мендельсон і Штраус викликали бурю овацій на честь Маестро. Прогулюючись по фойє, я задумався, чому сьогодні так шаленіє публіка, адже сьогодні прибічники Маестро зовсім втратили над собою владу. В барі я зіткнувся з доктором Епіфанією та його родиною – довелося змарнувати на них кілька хвилин. Дочки Епіфанії – Росаріо і Беба, зашарілі, збуджені, оточили мене і наввипередки закудкудакали (вони взагалі скидалися на пернатих різної породи), хвалячи Маестро. Дивно, але мені навіть здавалося, що Маестро не в ударі, що у нього, мабуть, поболіє печінка, що він, як

кажуть, не викладається, а стриманий і нуднуватий. Певне, я був єдиним у театрі Корона, хто так думав, бо Кайо Родрігес, наздогнавши мене, мало не збив мене з ніг. Він теж хвалив Маестро, називаючи його генієм. Нас наздогнала Гільєрміна Фонтан, яка слово в слово повторила те, що наплели доньки Епіфанії, а потім вони з Кайо проникливо дивилися одне на одного зі слізьми на очах, розчулені співзвучністю своїх захватів. Я дивився на них, нічого не розуміючи, силкуючись осмислити причини цього захвату. Ці запалені обличчя, ці спітнілі шиї, готовність аплодувати де завгодно – в фойє чи посеред вулиці, – все це наводило мене на думку про якісь речі, що відбиваються на поведінці людини. Пригадується, я навіть подумав, чи немає, бува, в залі якогось дотепника, який вирішив повторити знаменитий дослід доктора Окса (герой повісті Жуля Верна "Фантазії доктора Окса". Доктор Окс проводить експеримент над жителями віддаленого селища. Під впливом газу селяни з товариських, привітних і врівноважених людей перетворюються на агресивних і мстивих).

Коли я вернувся в партер, усі вже сиділи по своїх місцях, і мені довелося підняти весь ряд, щоб дістатися до мого крісла. Щось було смішне в тому, що нетерпляча публіка розсілася по своїх місцях раніше, ніж оркестранти, які зараз стурбовано, ніби знехотя, виходили на сцену.

Маестро вийшов на сцену, покотилися оплески. Ліворуч від мене завзято плескала в долоні сеньйора Джонатан. І не одна вона – весь ряд поспіль. Але попереду, навскіс, я помітив чоловічка, який сидів зовсім нерухомо, ледь схиливши голову. Сліпий? Авжеж, сліпий, я навіть уявив відблиски світла на його білому полірованому цівку і ще ці непотрібні окуляри. Лише ми удвох у цілій залі не аплодували, і мене зацікавив цей сліпий чоловік. Мені нестримно хотілося підсісти до нього, заговорити. Адже той, хто не аплодував цього вечора Маестро, справді був вартий уваги.

Маестро мав чи то допитливий, чи то стурбований вигляд обличчя, — його досвідчений слух, мабуть, уловив, що сьогодні на його ювілейному концерті публіка поводить ся якимось незвично. "Море" також викликало овацію, і не менш захоплену, ніж Ріхард Штраус, що цілком зрозуміло. Я й сам не встояв перед звуковими розкочами фіналу та оплесками і ляпав до болю в долонях. Сеньйора Джонатан плакала.

Маестро то зникав, то з'являвся, був, як завжди, елегантний і злітав на диригентську підставку з легкістю. Він підняв своїх музикантів, і у відповідь з подвоєною силою прокотилися нові оплески і нові "браво!". Сліпий теж аплодував, але дуже скупко. Спершу оплески не були такі бурхливі, як у першому відділенні концерту, але тепер музика ніби відійшла набік, тепер плескали не "Дон-Жуанові" і не "Морю", а самому Маестро і ще, мабуть, тій солідарності почуттів, яка об'єднала всіх поціновувачів музики. І овація робилася до болю нестерпною. Я роздратовано роззирався навкруги і раптом ліворуч від себе помітив жінку в червоному – вона побігла проходом і зупинилася поряд зі сценою, біля самих ніг Маестро. Коли Маестро знову схилився перед публікою, він сахнувся, побачивши просто перед собою сеньйору в червоному, й відразу ж випростався. Але він мусив знову вклонитися. До несамоовитих аплодисментів приєдналися тупіт ніг у ложах та бельєтажі. І це вже було занадто.

Хоча й не було перерви, Маестро пішов геть на кілька хвилин, і я навіть трохи підвівся з крісла, щоб ліпше роздивитися залу. Вогка, в'язка задуха і збудження обернули більшість людей на якусь подобу жалюгідних, мокрих креветок. Багато хто притьмом кинувся в фойє, щоб нашвидку вихилити склянку лимонаду чи пива. Біля головного входу в партер утворилася безладна тиснява. Сеньйора Джонатан, а вона ледве вміщалася у вузькому кріслі, звела на мене очі. Лице її напрочуд нагадувало спілу ріпу. "Грандіозно! — зойкнула вона. — Просто грандіозно!"

Я майже зрадів, побачивши, як на сцену виходить Маестро. Ця юрба, до якої я — на жаль — належав, навіювала мені жаль і огиду. З усіх у залі, мабуть, один Маестро та його музиканти зберігали людську гідність. Та ще й цей сліпець, що не аплодував, а сидів, рівний, як струна — сама стриманість, сама увага.

Мені хотілося уподібнитися до сліпого, єдиної людської істоти серед цього драглистого місива, в якому я так безнадійно загруз. Перша фраза бетховенівської симфонії звалилася на мене як пневматичний молот і змусила дивитися на сцену. Маестро був майже прекрасний — тонке, проникливе обличчя і руки, до них прикутий оркестр, що гудів усіма своїми моторами у великій тиші, яка враз заступила гуркіт нестримних оплесків. Але, щиро кажучи, мені здалося, що Маестро пустив у хід свою машину ледь раніше, ніж запала ця тиша.

Певне, ніхто, крім мене, не звернув уваги на перший крик, надривно короткий, притлумлений. Дівчина, яка забилася в корчах, сиділа просто переді мною. Крик був сухий, недовгий, ніби в нападі істерики чи любовному екстазі. Дівчина відхилила голову, торкаючись потилицею різьбленого єдинорога, яким увінчані крісла в партері, і з такою силою била ногами по підлозі, що її ледве утримували сусіди. Згори, з першого яруса, донісся ще один крик і ще завзятіший тупіт ніг. Сеньйора Джонатан не відривала очей від спини Маестро — вона вся поринула в музику. Мені здалося, що в неї на підборідді, прямо під нижньою губою, щось блищить. Та сама жінка, що в антракті бігала до сцени, тепер повільно знову йшла до сцени. Вона ніби підкрадалася, мені навіть привидівся шалений блиск її очей. Якийсь чоловік, вибравшись зі свого ряду, метнувся слідом за нею, потім — ще троє.

Мав бути фінал. Я знову почув крик, точніше, репет в ложі праворуч. І разом з ним прямо в музику зірвалися оплески, неспроможні більше втриматися й на мить. Незручне крісло заважало мені обернутися назад, де — я це відчував — щось наростало, насувалося. Коли Маестро випростався, вся зала стояла, і я, зрозуміло, також, а простір став склом, в яке цілим лісом гострих списів вгатилися оплески й крики, обертаючи його на нестерпно грубу, пітну масу, в чомусь схожу на череду ошалілих буйволів. Звідусіль у партер набивалися люди. Сеньйора Джонатан вирвала нарешті свої тілеса з крісла і, простягнувши руки до сцени, уже не кричала, а ревіла від захвату. Весь цей час Маестро стояв спиною до публіки. Але ось він неквапливо обернувся, вперше удостоївши публіку легкого нахилу голови. Обличчя його було зовсім біле, ніби його доконала втома, і я навіть устиг подумати, що він ось-ось зомліє. Маестро нахилився вдруге і, подивившись праворуч, побачив, як на сцену вибирається

якийсь сеньйор. Жінка в червоному вчепилася в ногу Маестро. Вона вся тяглася до Маестро і при цьому кричала. Маестро впустив паличку і розпачливо шарпнувся вбік. Він явно щось казав, але що — годі було розібрати. Один з супутників жінки обхопив руками другу ногу Маестро, і той повернувся до музикантів, ніби волаючи до них про допомогу. Музиканти, що посхоплювалися з місць, натикалися під сліпучим світлом софітів на покинуті інструменти. На сцену, юрмлячись біля сходинок, лізли й лізли нові люди. Ще одні руки обвилися круг стану Маестро. Жінка в червоному, ніби у мольбі, розгорнула йому обійми, і несподівано Маестро зник — юрма очамрілих шанувальників понесла його зі сцени і потягла кудись у глиб партеру. Досі я стежив за цим масовим шалінням з якимось захватом і жахом ясновидця. Все мені відкривалося з особливої висоти, а може, навпаки — звідкись ізнизу. Раптом акричав сліпець — він звівся на весь зріст і щось випрохував, благав, молив. Це було понад усяку міру — я вже не міг лишатися байдужим присутнім у залі, я відчув себе справжнім учасником цього буяння захватів і, зірвавшись з місця, понісся до сцени. Одним стрибком я опинився на сцені, де збезумілі чоловіки і жінки з завиванням виривали у скрипалів скрипки (які хрустіли і лопали, ніби величезні руді таргани), потім стали кидати в залу всіх музикантів поспіль, і там навалювалися на них інші шаленці. Я не відчував ані найменшого бажання хоч якось сприяти цьому розгулу пристрастей. Мені лише хотілося бути поряд з усіма, бачити на власні очі все, що відбувається. Музиканти не могли втекти, бо легіон слухачів заблокував обидва крила сцени. У залі стояв такий страшенний гуркіт, що він уже сприймався як тиша.

Усі як одержимі ловили музикантів, щоб схопити їх у свої обійми. Було чути моторошні зойки, поміж якими вирізнялися особливі, викликані фізичним болем. Я кинувся у партер зі спорожнілої сцени, туди, до музикантів, яких розтягували в різні боки — кого до лож, де було якесь незрозуміле вовтузіння, кого до вузьких бічних проходів, які вели до фойє. Розпачливе завивання, мабуть, неслося від музикантів, які благали відпустити їх. Мені здалося, що я розрізнив срібну голову Маестро у другій ложі, зовсім поряд зі мною. Але Маестро зразу зник, кудись провалився, ніби його змусили стати навколішки. Біля мене пролунав різкий, короткий крик, і я побачив сеньйору Джонатан, вона бігла, а трохи позаду — молодшу з дочок Епіфанії. Обидві полізли в юрбу біля другої ложі. Тепер я вже не сумнівався, що саме в цій ложі опинився Маестро. Докторова донька підставила сеньйорі Джонатан сплетені пальці рук, і та, ніби хвацька наїзниця, уперлася в них ногою, як у стремено, а потім пірнула в ложу. Кайо Родрігесу тромбоном розбили ніс.

Я все це бачив, не втрачав, однак, здорового глузду, і в мене й далі не було ані найменшого бажання поділяти це загальне навіженство. Я мав почуття вини, ніби моє поведження було в чомусь найганебніше, особливо скандальне серед цього загального неподобства. Я вже кілька хвилин сидів один у порожньому ряду партеру. Згодом напруження спало. Крики стали вщухати, швидко припинилися зовсім, і все заповнилося невиразними шерехами відступу.

Я швидко подався до бічного проходу і без перешкод потрапив у фойє. Самотні

постаті рухалися, ніби п'яні. Хтось витирав рота хусточкою, хтось обсмикував піджак чи поправляв комірець. Одна з жінок бгала в руці скривавлену хустинку — мабуть, поранилася. Потім я побачив обох дочок доктора Епіфанії. Вони бігли понурі, розізлилися, мабуть, через те, що не зуміли потрапити в ложу. Кожна з них подарувала мені такий погляд, ніби я був у всьому винний. І ось тут у фойє появилася жінка в червоному зі своїми неодмінними супутниками. Чоловіки ніби соромилися пожмаканих і подертих костюмів. Але жінка в червоному рухалася мені назустріч, гордо дивлячись уперед. Я побачив, що вона раз-другий провела язиком по губах. Повільно, ніби облизуючись, провела язиком по губах, які розтягувалися в усмішці.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу